

OTKRIĆA, NOVOSTI — NEW INSIGHTS

HABENT SUA FATA LIBELLI — »PISNI« (1635.) ATANAZIJA JURJEVIĆA

ENNIO STIPČEVIĆ

*Odsjek za povijest hrvatske
glazbe HAZU, Opatička 18,
10000 ZAGREB*

UDK/UDC: 783.6"16"

Prethodno priopćenje/Preliminary Paper
Primljeno/Received: 5. 7. 1995.
Prihvaćeno/Accepted: 12. 7. 1995.

Sažetak/Abstract

Zbirka *Pisni za najpoglavitije, najsvetije i najveselije dni svega godišća složene: i kako se u organe s' jednim glasom mogu spivati, napravljene* (Beč, 1635.) Atanazija Jurjevića (Georgicea) u povijesti hrvatske glazbe poznata je kao najstarija tiskana pjesmarica na hrvatskome jeziku s notama. U ovom članku iznosi se i detaljno opisuje otkriće jedinoga poznatog u potpunosti sačuvanoga primjerka te pjesmarice koji je pohranjen u Metropol-

tanskoj knjižnici prvostolnog kaptola zagrebačkog (sign. MR 29562). Usto se raspravlja o nepotpunome sačuvanome primjerku iz Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (RIID-8-106) i zagubljenome primjerku kojega su dvije stranice reproducirane u enciklopediji MGG, IV, 1965, st. 1774—1777. Otkrićem potpuno sačuvanoga primjerka *Pisni* omogućit će se temeljito proučavanje te vrijedne hrvatske barokne pjesmarice.

Zbirka *Pisni za najpoglavitije, najsvetije i najveselije dni svega godišća složene: i kako se u organe s' jednim glasom mogu spivati, napravljene* (Beč 1625.) Atanazija Jurjevića (Georgicea) u povijesti hrvatske glazbe poznata je kao najstarija tiskana pjesmarica na hrvatskome jeziku s notama.¹ Nakon što je ugledni slovenski muzikolog Josip Mantuani 1915. objavio *Pisni* u potpunom prijepisu »na uporabu književnicima i glazbenicima«,² u domaćim muzikološkim i rijetkim književnopovijesnim napisima Jurjević je bio okarakteriziran kao slab pjesnik te

¹ Usp. Josip ANDREIS, *Povijest hrvatske glazbe*, Zagreb: Sveučilišna naklada Liber, 1989, 109.

² Josip MANTUANI, *Hrvatska crkvena pjesmarica iz god. 1635, Sveta Cecilija*, IX, 1915, br. 4, 73—79; br. 5, 98—102; br. 6, 121—128 (citaj se iz br. 4, 73).

skladatelj neznatne nadarenosti.³ Na ovome mjestu ne namjeravam ulaziti u podrobniju raščlambu metodoloških uporišta na temelju kojih je Jurjevićeva pjesmarica bila marginalizirana u većini dosadašnjih pregleda hrvatske barokne glazbe. U spomenutoj Mantuanijevoj studiji bilo je razvidno kako je jedini poznati potpuni tiskani primjerak zbirke *Pisni* već tada, tj. 1915. godine, bio zagubljen. Što zbog vjernoga diplomatičkoga Mantuanijeva prijepisa, što zbog neiskazanoga većega interesa za »neprominentnog skladatelja« Atanazija Jurjevića — tek tijekom proteklih desetljeća kao da nije bilo ozbiljnijih nastojanja da se zagubljeni primjerak *Pisni* pronađe.

U prilici sam izvijestiti kako je jedan primjerak potpuno ušćuvane Jurjevićeve pjesmarice naposljetku ipak pronađen. Taj unikatni primjerak danas se čuva u Knjižnici Metropolitane pod signaturom MR 29562. Ovo izvješće trebalo bi pojasniti kako je došlo do ponovnoga (po mnogočemu neobičnoga) otkrića Jurjevićeve pjesmarice, te pokazati kojim bi putem valjalo krenuti prilikom identifikacija i mogućih ubikacija drugih primjeraka te rijetke knjižice. Podroban opis dugotrajnoga traganja za potpunim primjerkom *Pisni* mogao bi, nadam se, poslužiti kao poticaj, a možda i primjer pri istraživanju rijetkih i unikatnih starih hrvatskih glazbenih tiskovina.

1. Primjerak *Pisni* splitske obitelji grofa Pavlovića

Mantuani na početku svoje studije navodi kako je na »glazbenoj i kazališnoj izložbi god. 1892. u Beču«⁴ naišao na knjižicu, označenu u katalogu: »Georgić, Pisni za naypoglavitiye... dni, Wien, Formica 1635.« Kao vlasnik te knjižice bio je zabilježen: »Domcapitel. Spalato«. Uz tu katalošku bilješku slijedi vrlo važna Mantuanijeva opaska: »God. 1894. osvjedočio sam se osobno u Spljetu, da je oznaka pogrešna. Knjižica bila je svojina grofa Pavlovića. Ako sam dobro upućen, čuva ju još danas njegova rodbina. Knjižica prispjela je u Beč u istom omotu s islozbenim stvarima stolnog kaptola u Spljetu te bi ubilježena u istom popisu, — odatle pogreška.«⁵

Nadalje, Mantuani opisuje kako je na izložbi uočio izuzetnu važnost pjesmarice *Pisni*: »Radi toga sam ju s mjesta prepisao, dok sam uređivao i razvršćivao slično gradivo u izložbi. Moj prijepis je diplomatski vjeran kako u pravopisu, razdiobi i spajanju pojedinih riječi, tako i u pogreškama.«⁶ Taj prijepis Mantuani je objavio nakon više od dvadeset godina, i to na nagovor tadašnjega glavnoga urednika *Sv. Cecilije*, Janka Barlèa. No već 1915., kada je studija bila objavljena, nije bilo moguće usporediti Mantuanijev prijepis s izvornikom, koji je bio »svojina grofa Pavlovića«. Tako je kao ilustracija uz tekst bila donesena naslovnica i prva stranica, prema *nepotpunom primjerku iz Nacionalne i sveučilišne knjižnice u*

³ Usp. Mihovil KOMBOL, *Povijest hrvatske književnosti do preporoda*, Zagreb: Matica hrvatska, 1961, 229; Lovro ŽUPANOVIĆ, *Stoljeća hrvatske glazbe*, Zagreb: Školska knjiga, 1980, 69—72.

⁴ Josip MANTUANI, *op. cit.*, 73.

⁵ *Ibid.*

⁶ *Ibid.*

u Zagrebu.⁷ O tom će primjerku još biti riječi. Pogledajmo, međutim, kakve su nam informacije o *primjerku »Pisni« splitske obitelji grofa Pavlovića*.

Splitski primjerak Jurjevićeve pjesmarice tražio sam osobno i pismeno u više navrata. Tako sam 21. kolovoza 1986. uputio pismo prof. Ljubi Stipšiću, melografu i poznavatelju glazbenih starina, te ga zamolio da me uputi koja bi to mogla biti obitelj grofa Pavlovića koju spominje Mantuani. Uslijedio je odgovor 16. rujna 1986., iz kojeg izdvajam: »bogatu ostavštinu knjiga obitelji Pavlović čuvao je brižno Marinetto Pavlović (1900.—1945.), živio i djelovao kao pravnik u Splitu. S njegovom smrću obiteljska biblioteka je složena u sanduke i pohranjena u potkrovlje iznad obiteljskog stana (ugao Marmontove ul. i Omladinske ulice...)«. Nakon što sam stupio u kontakt s obitelji Pavlović, bilo mi je rečeno kako Jurjevićeve pjesmarice nema među sačuvanim knjigama. Tako se čini da je *primjerak pjesmarice »Pisni« splitske obitelji grofa Pavlovića* — zagubljen.

Posljednji koji je taj primjerak držao u rukama bio je J. Mantuani još 1894. godine, a on je prepisao i rukopisnu bilješku s naslovne stranice: »Ovo je libar mene xakna Boxe smodkale Zdugopoglia na ro pa 1822.«⁸ Da li bi ta bilješka mogla pomoći pri ubikaciji zagubljenoga primjerka *Pisni* obitelji Pavlović?

2. Nepotpuni primjerak *Pisni* iz NSB-a

Primjerak iz Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu najbolje je poznat, a naslovna stranica je preslikana ne samo u Mantuanijevoj studiji, nego i u većini domaćih glazbenih referativnih publikacija, kao i u standardnim pregledima povijesti hrvatske glazbe. Na naslovnoj stranici ovoga primjerka čitamo da je svojedobno bio svojinom franjevačkoga samostana u Trsatu, te da je potom postao dijelom privatne knjižnice Velimira Gaja, odakle je prešao u fundus NSB-a (stara sign. R 1202; nova sign. RIID-8-106). Nakon naslovnice slijedi još šest dobro uščuvanih stranica.

3. Primjerak *Pisni* iz MGG-a

U enciklopediji *Musik in Geschichte und Gegenwart*, sv. IV, Kassel 1965, st. 1774—1777. Helmut Federhofer napisao je vrlo informativnu i razmjerno opširnu natuknicu opširnu natuknicu »Georgiceus (Georgiceo, Georgievich, Grgičević, Jurjević, Georgijević), Athanasius«. Uz članak donesene su ilustracije naslovne i prve stranice zbirke *Pisni*. Ta naslovnica i prva stranica u jednoj se važnoj pojedinosti razlikuju od primjerka iz NSB-a. Ne posjeduju, naime, potpis Velimira Gaja.

Kada sam svojedobno primijetio taj detalj, bilo mi je jasno kako bi vrijedilo tragati za izvorom ilustracija u MGG-u. Vjerovao sam, naime, da su ilustracije prenesene iz primjerka obitelji Pavlović, onoga dakle u potpunosti sačuvanoga primjerka koji je bio prezentiran na bečkoj izložbi 1892. godine, a koji, prema toj pretpostavci, nije nakon izložbe nikad bio vraćen u Split.

⁷ *Op. cit.*, br. 5, 99.

⁸ *Op. cit.*, br. 4, 73.

Prof. Federhoferu uputio sam pismo 16. listopada 1984. i zamolio ga da me obavijesti odakle su se našle ilustracije uz njegov članak u MGG-u. U pismu od 12. prosinca 1984. prof. Federhofer me je obavijestio da on sam nije birao ilustracije za članak o Jurjeviću, te da bi se valjalo obratiti redakciji MGG-a, a da bi se vrijedilo raspitati i po austrijskim knjižnicama. Kada je 18. travnja 1985. pristigao odgovor gospođe dr. Ruth Blume iz redakcije MGG-a, rečeno mi je da ne postoji sačuvana fotodokumentacija za izdanje iz 1965. godine. Prof. Federhofera i kasnije sam bio izvještavao o svojim naporima da uđem u trag potpuno sačuvanomu primjerku Jurjevićeve pjesmarice. Sve u svemu, *primjerak »Pisni« iz MGG-a* čini se da je danas zagubljen. Zasad, teško je sa sigurnošću tvrditi je li primjerak iz MGG-a identičan onomu splitske obitelji Pavlović, ili se pak radi o dvije različite tiskovine.

Jedina pojedinost upućuje na pretpostavku da primjerak, koji je poslužio za ilustraciju u MGG-u, i onaj splitski ipak nisu posve identični. Kada sam 1986. transkribirao dvije Jurjevićeve »pisni«, i to prema primjerku iz NSB-a,⁹ uspoređivao sam Mantuanijev »diplomatički prijepis« s tim tada jedinim dostupnim izvornikom. Ustvrdio sam da je Mantuani prijepis načinio doista vrlo vjerno. U sveukupno sedam stranica izvornika nisam pronašao niti jedan dubiozni previd. A ipak se naslovnica, onako kako ju je prepisao Mantuani, razlikuje od one u MGG-u. U ilustraciji iz enciklopedijskoga članka prva je riječ otisnuta kao »PITNI«, a ne »PISNI«, kako bi trebalo. Doduše, u staroj latiničkoj grafiji veliko štampano slovo »S« vrlo je slično slovu »T«, radi se samo o jednoj dodatnoj crtici na desno na samome vrhu, koja ta dva slova razlikuje. No Mantuani zacijelo takvu tiskarsku pogrešku ne bi izostavio. Taj detalj ujedno upozorava kako je cijela naklada zbirke *Pisni* (o čijem broju ne znamo ništa) bila tiskana barem u dva navrata, moguće upravo zbog potrebe da budu izbjegnuti neki uočeni tiskarski nedostaci.

4. Primjerak *Pisni* iz Metropolitanske knjižnice

Za potpunim primjerkom *Pisni* tragao sam godinama. Bio sam u osobnome ili pismenome kontaktu s mnogima koji poznaju starije hrvatske tiskovine. Spomenem li samo imena nekolicine stručnjaka, koji su mi u traganju bili od najveće pomoći — Šime Jurić, prof. dr. Josip Bratulić, dr. Stjepan Krasić, dr. Tomislav Mrkonjić, dr. Vladimir Horvat, prof. dr. Alojz Jembrih, p. Vatroslav Frkin — bit će jasno kako sam pregledavao knjižne fondove u raznim crkvenim i svjetovnim institucijama, u domovini, ali i u inozemstvu, ponajviše u Italiji i Austriji. Navodim to stoga jer se upravo uporno kontaktiranje s mnogim našim bibliofilima i stručnjacima za staru knjigu pokazalo presudnim u pronalaženju rješenja za niz zamršenih problema, te naposljetku u pronalaženju same zbirke *Pisni*.

⁹ Usp. notno izdanje *Glazbeni barok u Hrvatskoj (barokna monodija u Hrvatskoj s početka 17. stoljeća)* (prir.: Ennio Stipčević), Osor: OGV, 1986, 29—34.

14.

Na Blagdan Uzasaſtya Goſpodinovā

Piſan.

D

A naſ I fu fo va yeſt dan U-

za ſaſ tyā, Pun ſuake ra do ſti ſva ko ga ve-

ſe, lya, Vri dan ſva ke ȣa ſti ſva koga po-

stenya

Iz zbirke *Pisni za najpoglavitiye, najsvetije i najveselije dni svega godišća spravljene: i kako se u organe s' jednim glasom mogu spivati, napravljene* (Beč, 1635.) Atanazija Jurjevića (Georgicea) (Metropolitanska knjižnica prvostolnog kaptola zagrebačkog, sign.: MR 29562).

Na *Danima hvarskega kazališta*, koji su bili održani u Novome Vinodolskom početkom svibnja 1994. godine, imao sam prilike raspravljati s dr. A. Jembrihom, i to ne prvi put, o Jurjevićevoj pjesmarici. Prilikom razgovora dr. Jembrih me uputio na gosp. Josipa Mihojevića, kojega do tada nisam osobno poznao. Gosp. Mihojević mi je priopćio — na moje veliko iznenađenje — kako je on svojedobno, prije više godina, imao u rukama potpuni primjerak *Pisni*, te da bi se takav primjerak trebao nalaziti ili u Knjižnici Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu, ili pak u Metropolitanskoj knjižnici prvostolnoga kaptola zagrebačkoga!

Dakako da sam po povratku u Zagreb pregledao spomenute knjižnice, premda sam to bio učinio već i prije. No rezultata nije bilo: u Akademijinoj Knjižnici nema traga Jurjevićevoj pjesmarici, dok u starom rukopisnom katalogu Metropolitane nisam mogao pronaći karticu pod imenom Georgiceo, Grgičević, Jurjević i sl., ni pod naslovom pjesmarice.

Konačno, u proljeće 1995. pojavila se iz tiska knjiga *Bogorodica u hrvatskom pjesništvu* Josipa Mihojevića.¹⁰ Na str. 268.—375. poglavlje je posvećeno A. Jurjeviću. Nakon uvodne bilješke slijedi izbor iz *Pisni*, sveukupno tekstovi četiriju pjesama (zanimljivo da nema riječi o tome da u pjesmarici ipak ima nota). U uvodu čitamo i ovo: »Pjesmarica je danas rijetkost. Jedan se primjerak nekada nalazio u Splitu, u privatnom vlasništvu. Metropolitanska knjižnica u Zagrebu ima to djelo s malim oštećenjima, ali upotrebljivo, dok primjerak iz Sveučilišne i nacionalne knjižnice uz naslovni list ima samo nekoliko početnih stranica.«¹¹ Signatura u toj uvodnoj bilješci, kao uostalom i u cijeloj knjizi, nema.

Pročitavši tu opasku, našao sam se u nedoumici: kako je moguće da bi se *Pisni* nalazile u Knjižnici Metropolitane, kada nisu registrirane u rukopisnome katalogu? Ako se ne nalaze signirane u katalogu, kako to da je gosp. Mihojević mogao za njih znati? Zamolio sam gosp. Mihojevića da mi pomogne. Je li taj primjerak »s malim oštećenjima« možda bez naslovne ili još koje prednje stranice? U tome slučaju, naime, pjesmarica bi mogla biti uvedena u katalog po prvoj sačuvanoj »pisni« ili čak prvome stihu. Kako ju onda uopće pronaći, ako više ne znamo signaturu?

Gosp. Mihojević u prvi mah nije mogao sa sigurnošću odgovoriti na sve moje nedoumice. Ponudio mi je, međutim, podatak koji do tada nisam znao. Među rukopisima Knjižnice Metropolitane gosp. Mihojević imao je priliku listati prijepis *Pisni*, napravljen prema tiskanome izdanju sa signaturom: MP 230. Nažalost zbog ratnih prilika i preslagivanja građe Metropolitanske knjižnice — rukopis MP 230 trenutačno nije moguće konzultirati. Bilo bi zanimljivo vidjeti o kakvu se prijepisu radi, tko ga je načinio, koje je starine i kako je, recimo, glazbenopaleografski bio riješen.

Nekoliko dana nakon spomenutoga razgovora, gosp. Mihojević mi je telefonirao i rekao da je u svojoj dokumentaciji uspio pronaći signaturu tiskanoga

¹⁰ Josip MIHOJEVIĆ, *Bogorodica u hrvatskom pjesništvu od 13. stoljeća do kraja 19. stoljeća*, Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 1994.

¹¹ *Op. cit.*, 369.

primjerka: MR 29562. Naručio sam knjigu, a iz trezora je na svjetlo dana bio izvučen jedini danas poznati u potpunosti sačuvani primjerak zbirke *Pisni za najpoglavitiije, najsvetije i najveselije dni svega godišća* (Beč 1635.) Atanazija Jurjevića!

Opišimo ukratko taj unikat: dimenzije su 13,5 x 16 cm, knjiga ima 34 stranice + naslovni list. Na naslovnici čitamo potpis bivšega vlasnika: *Can[oni]co Antonio Carzatonico*.¹² Pojedine stranice dosta su oštećene u donjem dijelu. Najviše je oštećena posljednja 34. stranica (»Kazalo Pisnih koje se u ovih knjižicah nahode«), nedostaje veći dio lijevoga i donjega ruba, tako da je neke riječi teško dešifrirati. Uz sadašnju signaturu MR 29562, koja se nalazi na kartonastome uvezu, na prvome predlistu je stara oznaka M 29562, a na poledini naslovnice olovkom je upisano MP 230. Lako je moguće da u toj zbrci sa signaturama, leži jedan od razloga zašto je taj primjerak tako dugo ostao nepristupačan mnogim istraživačima. Kako bilo, najkasnije 1989., kada je napravljena inventura knjižnoga fonda zbog poznate afere s krađom rariteta iz zgrade NSB-a, taj se primjerak, i to pod signaturom MR 29562, već nalazio na svojem sadašnjem mjestu u Metropolitanskoj knjižnici.

Tako je, eto, nakon više od stotinu godina ponovno dostupan potpuni primjerak najstarije hrvatske tiskane pjesmarice s notama. S time, međutim, nipošto nisu riješeni svi problemi. Ostaje nejasno kako to da se s vremenom bio zagubio trag zbirci *Pisni* u katalogu Knjižnice Metropolitane. Također je prilično zagonetno kada je i kako taj primjerak dospio u Metropolitanu. Bit će da je ovdje i pod novom signaturom odnedavno, možda najviše desetak godina, jer vjerojatno bi ga primjetili muzikolozi, kojima je taj knjižni fond bio blizak (npr. Albe Vidaković), koji bibliograf (npr. Šime Jurić, koji je godinama bio voditelj Zbirke rijetkih knjiga i rukopisa u NSB-u), ili književni povjesnik. Uostalom, kada sam odlučio krenuti u potragu za potpunim primjerkom *Pisni* bio sam još student, a moj stan na Marulićevu trgu smješten je upravo nasuprot Čitaonici rijetkosti u NSB-u. Moglo bi se reći da mi je knjiga za kojom sam tragao po raznim europskim knjižnicama bila doslovce pred nosom! Samo tko zna pod kakvom signaturom!

Na koncu, umjesto zaključka ostavio bih nekoliko, čini mi se važnih, pitanja otvorenima. Treba imati na umu da bi i nadalje valjalo tragati za zagubljenim (možda ipak ne potpuno izgubljenim) primjercima, koje sam u ovom izvješću označio brojevima 1 i 3, dakle onima splitske obitelji Pavlović te iz MGG-a. Primjerak, naime, iz Metropolitanske knjižnice doista je mjestimice oštećen. Dovoljno je ipak ušćuvan, pa će Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti uskoro objaviti reprintno izdanje, popraćeno kritičkim aparatom i transkripcijama te vrijedne i unikatne glazbene tiskovine.¹³ Tako će naposljetku Jurjevićevim *Pisnima* biti vraćena mogućnost da sudjeluju u matici hrvatske barokne baštine, u onome kulturnome žarištu odakle ih je suvremena kritika nerijetko i s nepravom potiskivala.

¹² Nije mi poznato o kome se radi, moguće da je pripadao porodici Carsana (Carsano, Kasran, Karsan). Usp. *Hrvatski biografski leksikon*, Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod »Miroslav Krleža«, 1989, sv. 2, 958.

¹³ Na pripremi novog kritičkog izdanja Jurjevićeve pjesmarice radim već preko godinu dana zajedno s prof. dr. Josipom Bratulićem i prof. dr. Josipom Vončinom. Upravo me taj rad nagao da intenziviram ponovno traganje za sačuvanim primjerkom kompletno sačuvanih *Pisni*.

* * *

Nakon što je ovaj članak bio predan u tisak, u Hrvatskom državnom arhivu načinjen je mikorfilm zbirke *Pisni...*, te s tog mikrofilma fotokopije. Ustanovilo se, tako, da jedan list (str. 28—29) nedostaje! Taj nedostatak ja nisam zapazio dok sam pregledavao izvornik, a nije ga bio zabilježio niti Josip Mihojević. Je li list otprije nedostajao, ili je pak negdje zagubljen tijekom ponovnoga pronalaska i restauracije? Teško da ćemo uskoro saznati odgovor. Znamo tek: *Habent sua fata libelli*.

Summary

HABENT SUA FATA LIBELLI — »PISNI ZA NAJPOGLAVITIJE, NAJSVETIJE I NAJVESELIJE DNI SVEGA GODIŠĆA SLOŽENE« (VIENNA, 1635) BY ATANAZIJE JURJEVIĆ

In the history of Croatian music the collection *Pisni za najpoglavitije, najsvetije i najveselije dni svega godišća složene: i kako se u organe s' jednim glasom mogu spivati, napravljene* (Songs Composed for the Most Important, Most Holy and the Merriest Days of the Whole Year, and Made So That They Can Be Sung in One Voice With Organ; Vienna 1635) by Atanazije Jurjević (Georgiceo) has been known as the oldest printed collection in the Croatian language with written notes. This article describes in detail the discovery of the unique completely preserved copy of this collection, previously known only in part, kept now in the Metropolitan Library of the Zagreb Chapter (shelf list No. MR 29562). There is also discussion about the incomplete copy of the collection preserved in the National and University Library in Zagreb (RIID-8-106) and the now lost copy of which two pages were reproduced in the MGG, IV, 1965 (1774—1777).

The discovery of the completely preserved copy of the collection *Pisni* will enable the thorough analysis and study of this valuable Croatian Baroque songbook.